

Olvasás felsőfokon?

Benyomások az egyetemisták olvasáskultúrájáról*

Idén májusban, egy esős szombaton kétszeresen fellélegeztem. Egyrészt azért, mert már régen nem esett, és tudtam, hogy a földek sóvárognak a csapadékért. Másrészt pedig azért, mert – hosszú idő után – ismét levelező, pontosabban másoddiplomás hallgatókat vizsgáztathattam hagyományos tárgyaimból (olvasás- és művésztársadalmi szociológiából). A vizsgázók jóval fiatalabbak voltak nálam, de mintegy másfél–két évtizeddel idősebbek voltak azoknál a nappalis hallgatóknál, akiket általában tanítok. Megdöbbenve és megkönnyebbülve vettem észre, hogy a kollégák még azt a XX. századi kulturális övezetet képviselik, amelyből én, a jó hatvanas is táplálkoztam egykor, és amelytől – az egyetemi produktumokat illetően – már kezdtem elszokni. A tanulási és vizsgázási kultúra olajozottabb és lényeglátóbb volt, és *az elhangzott író- és művésznevek mögött többnyire jól érzékelhető volt a befogadói tájékozottság fedezete*. Nem akarok igazságtalan lenni: levelező vizsgázóimat a mutatósabb és intelligensebb feleletekben nyilván korábbi tanulmányi tapasztalataik is segítették. (Bár első végzettségük meglehetősen tarka képet mutatott: korántsem volt általános a humán iskolázottság.)

Tudom, nem túl szerencsés, ha saját nappali tagozatos hallgatóimra kezdek panaszkodni, azokra a főleg szociológiát tanuló bölcsészhallgatókra, akiknek a szellemi-jellembeli épüléséért magam is felelősséggel tartozom, és akiknek kulturális hiányosságai saját munkám kudarcait is jelzik. De ha már a főiskolások–egyetemisták olvasáskultúrájáról, ennek lehetőség szerinti előremozdításáról vállaltam cikket, nem vonatkoztathatok el annak a mintegy negyed évszázadnak tapasztalati anyagától, amelyre a magyar felsőoktatás különböző terepein és posztjain (főiskolán, egyetemen, doktori iskolán, nappali–levelező–esti oktatásban, óraadóként, főállású és vendégtanárként) tettem szert.

Hogy legyen fogódzónk, valami elindulási pontunk, amelyhez mérhetjük a későbbi benyomásokat (magamét és másokét), hadd idézzem föl a Központi Statisztikai Hivatal 1962-es nagy olvasásvizsgálatának tanulságát: akkor az egyetemi hallgatók aktuális olvasmányainak szerzőlistáját a következő írók vezették: *Jókai Mór, Thomas Mann, Lev Tolsztoj, Alexandre Dumas, Mórá Ferenc, Németh László, Victor Hugo, Mihail Solohov, Guy de Maupassant, Móricz Zsigmond*. (Mit olvasunk? KSH, 1965. 24. p.) Tehát a hegyek akkor még jól láthatók voltak és büszkén uralták a képet. Az évek előrehaladtával azután a csúcsok egyre inkább ködbe vesztek. Mindinkább úgy éreztem, hogy például Tolsztoj *Anna Kareninájának* emlegetését, amely befogadásszociológiai fejtegetéseim egyik kedvenc példája volt, a hallgatók

* Ezzel az írással folytatjuk 2007. augusztusi számunkban megkezdett, a fiatalok olvasáskultúrája fejlesztésének lehetőségeiről szóló sorozatunkat.

padsoraiból egyre üvegesebb tekintetek fogadják. Tolsztoj mellé e tekintetben lassan a XIX. század, majd a XX. század első felének magyar klasszikusai is egyre inkább felzárkóztak, különösen Mikszáth Kálmán és Móricz, akiket a fiatalok egyre inkább összekeverték a felvételi vizsgákon. Azután a kilencvenes évek elejétől erősödni kezdett az a benyomásom, hogy egyes olyan XX. századi írók körül, akik még a hatvanas–hetvenes években – a főiskolásokon kívül – a városi, tanultabb olvasóközönség soraiban is – meglehetősen népszerűek voltak (pl. Németh László, Thomas Mann stb.), szintén erősen megritkult a levegő, s hogy a nappali tagozatos hallgatóim (akkortájt ez elsősorban könyvtár szakos hallgatókat jelentett) nem nagyon olvassák, főleg nem nagyon szeretik őket. Amikor megkérdeztem, miért nem, némi vonakodás után azt mondták, hogy azért, mert műveik nehezen bontakoznak ki, hosszúak és unalmasak. Az egyik kollegina kölcsön is adta nekem Ken Follett Katedrális című regényét, amely ugyan szintén hosszú volt, de szerinte jól példázza, hogy manapság hogyan kell jó regényt írni. El is olvastam, hogy közelebb kerüljek hallgatóim ízléséhez. A regényt művelődéstörténeti szempontból nagyon érdekesnek találtam, emberi relációit azonban kietlennek és kegyetlennek. (Felidéződtek bennem Passuth László ugyancsak művelődéstörténeti ihletésű kispolgári bestsellerei, amelyek jórészt diktatúrában születtek ugyan, mégis békésebb, idillibb módon ábrázolták a régmúlt világokat, mint a szabad nyugati demokrácia piaci terméke. Változnak az idők, változnak a bestsellerek is!)

Ahogy teltek-múltak az évek, úgy éreztem, hogy valamiféle kulturális vákuum kezd kialakulni köztem és huszonéves hallgatóim között, és mindig örültem, hogy ha levelezős vagy estis hallgatókkal hozott össze a sors (ők általában szintén könyvtár szakosok voltak): velük jobban szót tudtam érteni. Ami a verseket illeti, már régóta éreztem a műnem presztízisének csökkenését. Nemcsak a felméréseinkből, hanem közvetlen tapasztalataim alapján is. Évtizedek óta van egy szokásom: arra kérem az óra elején a hallgatóimat, hogy nyújtsanak át valami szellemi ajándékot – mondjuk, valami rövid szöveget – a többieknek. Ahogy az évek múltak, megfigyelhető volt a versek fogyása a prózai szövegek javára, végül pedig azoknak a hallgatóknak a végszes megfogyatkozása, akik erre a feladatra egyáltalán vállalkoztak. Múlt ősszel a Dunakanyarból autóztunk haza hatéves unokánkkal, és a feleségem (aki egyébként nem bölcsész végzettségű, de jó magyar tanára volt annak idején) mondani kezdte unokánknak a *Toldi estéje* nyitó sorait:

*Őszbe csavarodott a természet feje,
Dérré vált a harmat, hull a fák levele,
Rövidebb, rövidebb lesz a napnak útja,
És hosszúkat alszik rá, midőn megfutja.*

A következő (talán művelődésszociológiai) szemináriumi órán – kb. 15 fiatal előtt – felolvastam az első két versszakot, és megkérdeztem, ki írta. Nem szívesen részletezném a találgatásokat, de azt el kell árulnom, hogy nem jutottunk el Arany Jánosig. (Az is kiderült egyébként, hogy zömük nem is tanulta a középiskolában a Toldi estéjét.) Mint ahogy a *Vojtina ars poeticáját* sem, amelyből más alkalommal idéztem fel – a vers címével együtt – néhány sort, és amely „produkcióm” ugyancsak hamvas értetlenség fogadta. No de hát nem csak (XIX. századi) klasszikusokból áll a világ, ezt nekem is be kellett látnom, és közelebb jöttem a mához. Azonban

szomorúan tapasztaltam, hogy a néhány évvel ezelőtti helyzethez képest egyre kevesebben ismerik Nagy László nevét, de Örkény Istvánét is, hogy prózaíróit is említsek. (Mindkettőjük a művészetszociológia tárgyban kap szerepet: az előbbinek emblematisztikus versét – *Ki viszi át a szerelmet* – értékszociológiai szempontból elemezzük, az utóbbinak több művéről készült befogadásvizsgálat.) Pilinszky János és Kányádi Sándor kissé nagyobb ismertségnek örvend, de egyetemünk Pilinszky Jánosról elnevezett előadótermében olvastam már fel olyan Pilinszky-„alapverseket”, amelyeket a száz fős hallgatóság zöme nem ismert. (Mint ahogy legutóbb ugyanott rejtély maradt, hogy Kányádi – Illyés Gyulának ajánlott – *Krónikás énekének* záró sorai: „*potomság / a többit / megírja ha megírja más / zizegni kezd zizegni kezd / a hajdani / a majdani / kukoricás*” – materiálisan a segesvári csatatér melletti (feletti) kukoricásra utalnak. Régebben – mondjuk, öt-tíz éve – e nem könnyű kérdésnek azért mindig akadt két-három megfejtője.) És ha valaki azt gondolja, hogy a fiatalok a kortárs irodalom bős olvasása miatt hanyagolják a régieket, ki kell, hogy ábrándítsam: a sokszor emlegetett mai neveket (Esterházy Péter, Kertész Imre) inkább csak hallomásból ismerik; bár kétségtelen, hogy leginkább e témakörben érhetik az embert kellemes meglepetések: vagy két éve az egyik kislány Varró Dániel *Gombfociballada Tandori úrnak* című versét olvasta fel óra eleji ajándékként. Végül jobb, ha nem bolygatjuk a társművészetek kérdését: a festészettel, zeneművészetrel stb. kapcsolatos ismeretek fogyatékoságait, ezek a művészetszociológiai stúdiumok során külön kérdések nélkül is felettébb nagy számban derülnek ki. (Mondjuk, Giotto nevének kiejtésében egy-egy referátum során.) És ugyancsak ne bolygassuk az internet segítségével készült szemináriumi és szakdolgozatok általános színvonalát, ez – a differenciált írás- és fogalmazási készség, a szerkeszteni- és érvelni-tudás teljesítményeivel együtt – önálló elemzés tárgya lehetne.

No de miért lennének meglepőek ezek a tapasztalatok, amikor Vasy Géza az ELTE magyar szakára jelentkezők olvasáskultúráját már a kilencvenes évek elején nagyon sekélyesnek, és a felvettek szellemi munícióját is rendkívül hiányosnak találta? Íme a hiánylistája: „*Az alapművek ismerete, például Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Arany János művei közül egynél-kettőnél többnek az olvasása. A régi magyar irodalom ismerete. (A mai ifjak számára [...] az Ady előtti kor már réginek számít.) Némi világirodalmi tájékozottság. (...) Irodalmi és történelmi, művelődéstörténelmi adatismeret. Némi tudás egy-két társművészetről. Memoriterek. Mai folyóiratok ismerete. S mindezek elrendezésének képessége, az összefüggések felismerése.*” (Vasy Géza: *Olvasatlan olvasatók?* In: *Olvasásra nevelés és pedagógusképzés.* Szerk.: Nagy Attila. Bp., 1994. 16. p.) Hát igen: az én mostani hallgatóimat már azok a tanárok taníttatták (jól-rosszul) az olvasás szeretetére, akiről Vasy Géza a fenti látteleletet adta!

Persze most következhetne egy hosszú gondolatsor olyan fejleményekről, amelyek indokolhatják a tapasztalt jelenségeket: hogy időközben megváltozott az irodalom és a művészetek társadalmi szerepe, mert végre megszűnt a politikával való kényszerházasságuk; hogy paradigmaváltás zajlott le a médiumok, az információközvetítő csatornák világában; hogy megváltozott az emberek értékrendje, életmódja, és – mindezekből adódóan – megváltoztak az olvasási szokások is stb. Ez mind igaz, de a kérdés azért fennmarad: helyes-e, ha a körülöttünk zajló modernizációs folyamatok vonatkozásában elmulasztjuk a „kettős könyvelést”, és csak a pozitívumokat, a technicizáció diadalait, a „haladást” ünnepeljük, az információ-

áramlás sebességét és szélességét értékeljük, de mélységét nem; és szemet hunyunk a szellemi–lelki értékvesztés, a haszonelvű elsivárosodás és az elmélyült művészeti élményszerzésre és gondolkodásra való képtelenség egyre szaporodó példái fölött?

Ne feledjük: a réteg, amelynek közegeiben ezt az értékvesztési folyamat fenti példái elősorakoztak, az a jövőndő magyar értelmiség, a saját élményvilágomat illetően annak is a humanóriákhoz, társadalomtudományokhoz közelebb álló része. Vagyis a jövő „olvasatőröiről” van szó, az ő olvasáskultúrájukról! És az ő vállukat nyomja még egy másik felelősség is, amelyről eddig még nem esett szó: rajtuk és utódaikon áll vagy bukik, hogy számíthatunk-e ebben az egységesülő világban a magyar nyelvhez kötődő kulturális értékek hosszú távú fennmaradására, vagy a nyelvekre is kiterjedő globalizációs folyamatok a magyarból idővel olyan konyha-nyelvet faragnak, amelyet csak az iskolázatlanabb rétegek fognak majd használni, és amely már nem lesz alkalmas differenciáltabb és elvontabb jelentéstartamok közvetítésére. Ezért, amikor 2004 májusában beléptünk az Európai Unióba, Babits szavaival figyelmeztettem hallgatóimat arra, hogy az ő felelősségük immár, és a jövőndő magyar értelmiségé, hogy az egyébként oly régóta áhított integrációs folyamatok közepette meg tudják-e őrizni sajátos nyelvünkre épülő irodalmunkat. Ahogy Babits írja: „*Hogy szolgálhatom az emberiséget, ha meg nem őrzök magamban minden színt, minden kincset, ami az emberiséget gazdagíthatja? A magyarság színét, a magyarság kincsét!*” És mindjárt hozzát teszi: „*De mily balga volnék, ha ugyanakkor más színt, más kincset el akarnék vetni, vagy meggyengíteni!*” (Örökké ég a felhők mögött) Babitsnál együtt volt minden, ami az ideális (ha van ilyen!) kulturális befogadáshoz szükséges: a más kultúrákra való nyitottság, és a saját nemzeti kultúra iránt érzett – elmélyült identitáson alapuló – szeretet és felelősségtudat. Vajon mindez együtt lesz-e az utódokban is? A helyzet ünnepélyességét és drámaiságát két vers felolvasásával igyekeztem kiemelni a hallgatóimnak, ezek a versek voltak hivatottak képviselni mindazon értéket, amit „rajuk bízam”. Az egyik Berzsenyi *Fohászokodás* című verse volt; hadd álljon itt első versszaka:

*Isten! Kit a bölcs lángesze fel nem ér,
Csak titkon érző lelke ohajtva sejt:
Léted világít, mint az égő
Nap, de szemünk bele nem tekinthet.*

E verset a kommunizmus évtizedei alatt nem tanították, nem csépelelték közhelesre. Most itt áll előttünk a maga borzongató fenségességével, és a modern lélektan szemszögéből is hitelesen. A másik Arany János *Vásárban* című verse volt, amelyben a paraszti realizmus, a nosztalgikus fájdalom és a himnikus honszeretet hangja együtt szólal meg egy Alföldről jött parasztszekér láttán:

*Rég nem látta bizony vidámnak e nyájt,
Minden nyara – új seb – a régire fájt:
De talán most e nagy mezei jószág
Áldást hoz az egyszer: szép Magyarország.*

Az imént egy kivételes alkalomról beszéltem. De mi történik az agy és a szív „porhanyósításának” hétköznapijaiban? Említettem már, hogy az utóbbi években

gyakorlatilag elfogytak az önként felolvasók, úgy hogy – szembeszegülve a közömbösség áramlatával – magam váltam felolvasóvá, és a korábban csak alkalmoszerű „fellépéseim” után ma már óráról-órára készülök valami szöveggel. (Ez nem is olyan egyszerű, mert egy szemeszterben hat tantárgyam van, és a hallgatóságuk között elég sok az átfedés, vagyis nem olvashatom fel mindenütt ugyanazt.) Ezek között friss olvasmányélmények és évről-évre visszatérő, bizonyos dátumokhoz vagy témákhoz köthető szövegek (versek, rövidebb szépprózák, illetve esszéreszletek) egyaránt akadnak. Néhány példát mondanék a visszatérő szövegekre. Halottak napja előtt például rendre előveszem Kányádi másik (Jékely Zoltánnak ajánlott) *Krónikás énekét*, annak is a végét, a *Rilke*-adaptációt:

*A lombok hullnak, hullnak, mintha fönt
a messzi égnek kertje hervadozna:
nemet-legyintve hullnak mind halomba.
S a csillagok köréből elbolyongva
Magányba hull a súlyos égi föld.
Mi mind lehullunk. Nézd emitt e kart.
S amott a másik: hullva hull le minden.
De Egyvalaki végtelen szeliden
Minden lehullást a kezében tart.*

Karácsony előtt – mások mellett – Lászlóffy Aladár Fohász az emberért és Márai Sándor Mennyből az angyal című verse is sorra szokott kerülni, a húsvétot általában Pilinszky-versekkel vezetem be (*Harmadnapon, Piéta, Introitusz*), és anyák napja előtt nem mulasztom el – Szerb Antal *Száz vers* című antológiájából – Georges Duhameltől a *Florentin Prunier balladájának* felolvasását. Ha kisebbségpszichológia elnevezésű tárgyamban az identitástudat különböző rétegeiről (családi, lokális, nemzeti stb.) esik szó, kiváló illusztrációt találok Tamási Áron Szülőföldem című munkájának következő soraiban: „Ilyenformán most már mind együtt vagyunk, akik a család legbelső körében élünk, s mint nehezen áttelelt madarak, úgy bújunk a régi fészekben össze. (...) Ahányan vagyunk, óriási hangszernek a húrozatát adjuk. De még inkább lehet, hogy a nemzet forrásai között kicsi, tiszta forrás vagyunk, melynek vizébe székely tündérek már rengeteg ideje járnak fürödni.” (Mentor Kiadó, 1997. 119. p.) A délvidéki magyarok sorsát tárgyaló szeminárium nem lenne teljes Domokos István Kormányeltörésben című verse, a nyugati magyarságról szóló szeminárium pedig Márai Sándor Halotti beszéde és Cs. Szabó László néhány rövid esszéje nélkül. Az ötvenhatos forradalom ünnepkörének gazdag irodalmi anyagából olyanokat igyekszem válogatni, amelyeket mintha kevésbé szoktak volna idézni, mint például Füst Milán megrendítő vallomását (*Zokogni szeretnék*), Németh László *Emelkedő nemzet*, Albert Camus *A magyarok vére*, Nagy Gáspár és Petri György Nagy Imre-versei stb. Mostani tavaszi szemeszteremet pedig Lázár Ervin *Az élet titka* című mese-novellájával zártam, erre unokám könyvében leltem rá, és beleszerettem. (Én a szemesztertől, az író viszont az élettől búcsúzott benne...)

Míndez persze csepp a tengerben, ezeknek a felolvasásoknak a hatása – jól tudom – rendkívül korlátozott: a szöveg csak egyszer hangzik el az óra elején (a notórius későn jövők rendre le is késik), a közvetítő csak gyarló tanár, nem előadóművész stb. De az elsődleges cél nem is az előadás magával ragadó ereje

lenne, hanem valami olyan fajta makacs jelzés, mint a bányában rekedtek kitarító kopogása: *vésd eszedbe, hogy az olyan fajta értékek, amelyet most itt hallasz, nagyon fontosak egy tartalmas, értelmes, harmonikus élet leéléséhez!* És vannak olyan élményeim, amelyek azt igazolják, hogy ezeknek a kis akcióknak az értékorientáló szerepe nem teljesen hatástalan. Valamikor a kilencvenes évek derekán történt egyszer (szintén könyvtár szakosok körében), hogy egy kollegina valami kis „trendinek” gondolt, szellemeskedő, de elég lapos szöveget adott elő valami ismeretlen szerzőtől. Megköszöntem neki, majd felolvastam egy Kányádi-verset. Erre ő „ilyet is lehet?” felkiáltással visszakéredzkedett a katedrára, tárcája egyik rekeszéből elővett egy gondosan összehajtogatott papírlapot, és felolvasta róla Kányádi Sándor *Valaki jár a fák hegyén* című versét. Bevallom, ezt az esetet azóta is pedagógiai pályafutásom nagy pillanatai között tartom számon.

Szubjektív befejezésnek ez talán jó is lenne, de hát szólni kell még legalább egy problémáról, amely nem oldható meg az ismertett pozitív „partizán-akciókkal”. A felsőoktatásban manapság a nemzetközi egységesítés felé mutató, hatalmas méretű szerkezeti átalakítás folyik. De a nagy tektonikus mozgások között háttérbe szorulnak olyan, egyáltalán nem lényegtelen kérdések, hogy a jövő diplomásai emelt szintű (?) szaktechnikusok legyenek-e vagy értelmiségiek? S ha netán az utóbbi mellett döntünk, milyen pedagógiai, módszertani elképzeléseink vannak a szakinformációkon és a tömegközlelési eszközök által közvetített tömegkultúrán túlmenő tudás és műveltség átadásáról? És arról, hogy a felsőoktatásba érkezőket hogyan tanítjuk meg végre a differenciáltabb tartalmú szövegek értő olvasására? Hadd idézzem zárásul egyik tudományegyetemünk fiatal és tehetséges oktatójának a közelmúltban hozzám írt levelét: *„Sok szemináriumon a szövegek szóról szóra való értelmezésével töltöm az időmet, s most úgy látom, hogy a szövegértési nehézségek gyökere szóértési problémákból adódik a hallgatóinknál. Csak a közhelyek ismerősek nekik, azokra a nyelvi panelekre gondolkodás nélkül ráismernek, s képesek folytatni, de gyakran nagy nehézségeket jelent visszavezetni őket a szavak jelentéséhez. Lehet, hogy ezért nem tudnak olvasni sem. Szébb napokat kívánok mindnyájunknak!”*

Ez utóbbi jókívánsághoz – némi borongó szkepticizmussal – magam is csatlakozom.

Gereben Ferenc

A Gyerekirodalmi Adatbázis bemutatása

„Valamint a házat is alulról kezdik építeni...”

(Benedek Elek)

Szülők, nagyszülők gyakorta tették fel a Magyar Olvasástársaság tagjainak azt a kérdést, tudnánk-e nekik segíteni abban, hogy értékes, színvonalas olvasnivalót adjanak gyermekeik, unokáik kezébe. A felnőtt családtagokon kívül az óvónők, tanárok és könyvtárosok is azzal fordultak hozzánk, hogy adjunk valamiféle útmutatót ahhoz, hogy értékálló könyvekkel ismertessék meg a rájuk bízott gyerekeket. Ezért hát egyre sürgetőbbé vált egy, a gyermek- és ifjúsági könyveket számba vevő, és azok tágas körében eligazító kiadvány elkészítése.

A könyvpiacon sok tetszetős, szemet gyönyörködtető, a gyermekeket színvilágával elvarázsoló, csalogató, ám gyakorta talmi csillogású kiadvány található. Ezek és a valódi értéket képviselő, színvonalas művek között azonban igencsak nehéz eligazodnia a témában járatlan, ám jó szándékú felnőtteknek, akik vélhetően már maguk sem tudják emlékezetükben felidézni azt az első pillanatot, amikor az olvasástudásnak arra a szintjére értek el, hogy már nem kellett bajlódniuk a betűk felismerésével, hanem gondolataik szabadon szárnyalhattak az író, költő által megfogalmazott, ábrázolt színes világban. Ha azonban valaki eljut arra a szintre, amikor az olvasás már élménnyé válik, soha nem tudja ezt az érzést mással helyettesíteni, hiszen általa egy gyönyörű világ részesévé válik, egy olyan birodalomé, amely mindig befogadja a hozzá segítségért, gyógyírért fordulót. Többek között ennek az érzésnek a feltáplálása is célja volt Magyar Olvasástársaságnak akkor, amikor Péterfi Rita vezetésével, a háromtagú (Bartók Györgyi, Hölgyesi Györgyi, Kis Klára) lelkes csapat elkészítette a Gyerekirodalmi Adatbázist, amelyet a Népmese Napjához kapcsolódóan mutattak be az Országos Széchényi Könyvtárban. (2005 óta szeptember 30-án, Benedek Elek születésnapján ünnepeljük a Népmese Napját.)

A Gyerekirodalmi Adatbázis azonban nem minden előzmény nélkül való, hiszen 1995-ben jelent meg az *Olvass nekem!* című kötet (Bocsák Veronika, Benkő Zsuzsanna, Hölgyesi Györgyi munkája), amely szintén a Magyar Olvasástársaság gondozásában és támogatásával, a Trezor Kiadónál jelent meg, és amint azt alcíme is jelezte, kalauz kívánt lenni a gyermekkönyvek útvesztőjében. Ez a kötet az 1988 és 1993 között megjelent gyermek- és ifjúsági könyvekről közölt ismertető válogatást. A szerkesztők szándéka akkor is az volt, hogy a szülőknek, óvónőknek, pedagógusoknak és minden meseszerető felnőttnek megkönnyítsék az eligazodását a gyermekkönyvek sűrűjében. A válogatás nyolcszáz, a gyermekirodalom legértékesebb kötetéről szóló rövid ismertetést, és ezek legfontosabb cím- és meg-

jelenési adatait tartalmazta, életkor szerinti bontásban. A kötetnek – magán a válogatáson túl – egyik nagy erénye a bevezető tanulmány volt, amely többek között összefoglalta azokat az ismereteket, amelyeket a felolvasásról, a televíziózás vagy olvasás dilemmájáról, a gyerekek irodalmi ízlésének kialakulásáról vagy az olvasóvá nevelésről tudni érdemes.

A könyv megjelenése óta eltelt közel tíz esztendőben egyre-másra érkeztek a visszajelzések, ezek szerint szükség lenne egy újabb, az 1995-ös munkához hasonló válogatásra, amelyben az azóta eltelt időszak könyvtermését kellene áttekinteni. Ekkor jutott a Magyar Olvasástársaság arra az elhatározásra, hogy forrást teremt a kötet folytatására. Az első kiegészítés 2000-re elkészült, ám a papírformátumú megjelentetésnek anyagi korlátai voltak, ezért a kézirat sokáig kézirat maradt. 2005-ben adódott lehetőség arra, hogy a Magyar Olvasástársaság pályázzon az anyaggal, és ekkor ismét belevágtunk, pontosabban szólva folytattuk a megkezdett munkát. Így állt össze az a csaknem 750 tételt tartalmazó, annotációkkal ellátott, gyermek, és ifjúsági könyveket számba vevő címlista, amely egyfelől (kb. 1/3 részben) a 2000-ig összegyűjtött anyagot is tartalmazta, másfelől (2/3 részben) kiegészült a 2000 és 2005 közötti időszakban megjelent, válogatott kötetekkel. Sajnos, sikertelenül pályáztunk, ám ez csak időlegesen szegte kedvünket, mert a munkában résztvevőkként valamennyien tudtuk, hogy előbb-utóbb meg kell találnunk azt a formát, amely alkalmas arra, hogy az anyagot megismertessük a nagyközönséggel is. Így jutottunk arra az elhatározásra, hogy más információt hordozó eszközt kell választanunk, hiszen a nyomdai költségek nem teszik lehetővé, hogy ismét papírformátumban jelentessük meg a kiadványt. Kézenfekvő volt tehát, hogy elektronikus, az interneten bárki számára hozzáférhető adatbázis formájában kell „célközönségünk” elé tárni az anyagot. E mellett szólt az a tény is, hogy az adatbázisba való szervezés az általunk meghatározott, többszemponút keresést is lehetővé teszi.

A válogatás nem minden nehézséget nélkülöző, de mindenképp örömteli munkáját a fent említett háromtagú csapat végezte el. Valamennyien több évtizedes tapasztalattal, éles szemmel, nagy gyakorlattal rendelkeztek ahhoz, hogy minőségi válogatás születhessen. És miért járt nehézségekkel ez a munka? Leginkább azért, mert ítéletet kellett hozni, véleményt kellett mondani a könyvekről. Az igazán jó alkotásoknál ez nem is jelentett problémát. De mi történt akkor, amikor elbizonytalanodott a szerkesztő? Ekkor bizonyosodott be, hogy milyen nagy haszna van annak, ha egy-egy kötetet többen is láttak, többen is elolvastak, mert így meg lehetett vitatni a nem egyértelmű eseteket. Azt mondtuk: ajánljunk olyan köteteket, amelyeket jó szívvel adnánk mi magunk is saját gyerekeink kezébe. Mivel eredendően nyomtatott változatban gondolkodtunk, a nyomdai kiadások csökkentésének reményében jó néhány értékes művet ki kellett hagyni a válogatásból. Ennek akkor láttuk kárát, amikor már az elektronikus változatban gondolkodtunk, hiszen ez a technika nem teremt területi korlátokat. Mára már nyilvánvalóvá vált, hogy az akkor területi korlátok okán kiemelt művek az adatbázisban idővel helyet kaphatnak. Amikor a közel 750 tételt felsorakoztató kézirat megszületett, felkértük Boldizsár Ildikó mesekutatót, hogy lektorálja az anyagot. Javaslati nyomán bizonyos művek bekerültek az összeállításba, másokat viszont kiemeltünk az anyagból, és az is előfordult, hogy életkori besoroláson változtatott a szakértő. Abból a szempontból is rendkívül szerencsésnek mondhatjuk magunkat,

hogy az adatbázisba való „szervezés” nagy munkáját kitűnő kolléganőnk, Payer Barbara végezte el, aki magas szintű szakmai tudás birtokában, hozzáértéssel és valamennyi kívánságunknak eleget téve formálta, alakította olyanná az adatbázist, amelyben a többszempontú keresés – reményeink szerint – igencsak egyszerű.

A *Kezdőoldalon* olvasható *Bevezető* pontosan eligazítja az adatbázis használatát: milyen előzményei voltak az adatbázis elkészítésének, kik vettek részt a munkában, és szándékuk szerint kiknek kívántak segítséget nyújtani a válogatással. Arról is eligazítást kap az érdeklődő, hányféle szempont szerint lehet keresni az adatbázisban.

A keresés történhet a szerző vagy éppen társszerző nevének begépelésével, illetve a keresett mű címének beírásával. Ezt a keresési formát akkor érdemes alkalmazni, ha valaki egy adott szerző műveiről vagy konkrét műről szeretne tájékozódni. Az adatbázist használó által meghatározott szempontokat megadva lehet böngészni (*Böngészés*) is az adatbázisban. Itt korcsoportokra, illetve fiúknak és lányoknak, valamint a mindkét nemnek egyaránt ajánlott olvasmányokra kereshet a felhasználó.

Negyven címszóból álló, tartalmi/műfaji kategóriákat megjelölő, *tárgyszólista* néven megjelenített keresési segédletet is készítettünk az adatbázishoz. Ennek használata során a keresett kifejezés kezdőbetűjének begépelése után megjelenik a képernyőn a kínálati lista, azaz hogy milyen tárgyszavakra lehet keresni az adatbázisban. A különféle keresési szempontok szerint kapott „találatokról” a *Nyomatási nézet* segítségével listák készíthetők.

Ezen kívül a *Top 50* menüpont alatt 1–5-ig terjedő osztályzattal tudja egy adott könyvre vonatkozó véleményét kinyilvánítani a felhasználó, ezáltal felkeltve mások érdeklődését is egy-egy értékes mű iránt. Az adatbázist használók véleményét és javaslatait az adatbázis fejlesztésével, anyagának bővítésével kapcsolatos észrevételeit a *kiskla@oszk.hu* e-mail címen várják az összeállítók.

Az adatbázis bemutatásával azonban még nem ért véget a munkánk. Szeretnénk, ha a 2005 után megjelent alkotások idővel szintén belekerülnének az adatbázisba. Reményeink szerint sikerül forrásokat teremtenünk arra, hogy a folyamatos szépirodalmi bővítés mellett az ismeretterjesztő irodalomra is figyelemmel legyünk. Ezt igencsak fontosnak tartjuk, hiszen a világ dolgaiban, a tudományokban, a technikában eligazító könyvek kínálata is hatalmas. Látjuk, hogy értékes, valódi ismereteket közvetítő művek épp úgy megjelennek, mint a kevésbé igényesek és kevésbé színvonalasak, ezért kívánunk ebben a hatalmas anyagban is iránytűt adni az olvasók kezébe.

Nem adtuk fel azt az elképzelésünket sem, hogy nyomtatott formában is megjelenessük majd az ajánló bibliográfiát, hiszen nem mindenki rendelkezik internet-hozzáféréssel, és talán éppen ott lenne legnagyobb szükség a segítségre, az értő támogatásra, ahol egyébként is szűkösek a technikai és anyagi lehetőségek. Mindazonáltal reméljük, hogy az összeállítás mindazoknak az örömeire szolgál, akiknek készült: gyermekeknek, szülőknek, pedagógusoknak egyaránt.

Bartók Györgyi–Péterfi Rita